

СІВЕРСЬКИЙ ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
СІВЕРСЬКИЙ ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Разумовські зустрічі

Збірник наукових праць

№10 2023

Чернігів – 2023

ISSN 2409-2037

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 20635 – 10435 Р від 24 лютого 2014 р.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет
навчально-методичною радою Сіверського центру післядипломної освіти
(протокол № 2 від 4 серпня 2023 р.)

Головний редактор:
В.М. Бойко – канд. істор. наук
(Україна, Чернігів, СЦПО)

С.М.ВДОВЕНКО

З державного управління:

– доктор наук з державного управління, проф.
(ЧНТУ, Україна, Чернігів)

Співредактор:
С.М. Серьогін – доктор наук з державного управління, проф.
(Україна, Дніпро)

Н.Т. Гончарук – доктор наук з державного управління, проф.
(Україна, Дніпро)

Заступник головного редактора:
Л.А. Чабак – канд. філос. наук (Україна, Чернігів)

Н.А. Липовська – доктор наук із державного управління, проф.
(Україна, Дніпро)

Відповідальний секретар
Д.В. Казіміров – канд. істор. наук (Україна, Чернігів, СЦПО)

Л.Л. Прокопенко – доктор наук з державного управління, проф.
(Україна, Дніпро)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

З історичних наук:

Є.І. Бородін – доктор істор. наук, проф.
(Україна, Дніпро)

І.І. Хожило – доктор наук з державного управління, доц.
(Україна, Дніпро)

В.Ф. Верстюк – доктор істор. наук, професор
(Україна, Київ, ІУ НАН України)

О.В. Антонова – доктор наук з державного управління, доц.
(Україна, Дніпро)

А.М. Киридон – доктор істор. наук, проф. (Україна, Київ,
Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво»)

З юридичних наук:

О.Л. Копиленко – доктор юрид. наук, проф., академік НАПрН
України, академік НАН України, народний депутат України
(Україна, Київ)

С.С. Троян – доктор іст. наук, проф. (Україна, Київ,
Національний авіаційний університет)

В.С. Журавський – доктор юрид. наук, доктор політ. наук, проф.,
академік НАПрН України (Україна, Київ)

С.А. Лепяк – доктор істор. наук, проф. (Україна, Ніжин,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)

А.Р. Мацюк – доктор юрид. наук, проф. (Україна, Київ)

О.М. Любовець – доктор істор. наук (Україна, Київ,
Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво»)

О.М. Клименко – доктор юрид. наук, проф. (Україна, Київ)

Джеймс Стеррет (James Sterrett) – PhD in history
(Platte City, Missouri, USA)

О.М. Биков – доктор юрид. наук, старший науковий співробітник
(Україна, Київ)

Рецензенти:

В.Ф. Пузирний – проректор Академії Державної пенітенціарної служби, доктор юридичних наук, професор

Д.М. Никоненко – доктор істор. наук, проф. (Україна, Чернігів)

І.М. Олійченко – доктор наук з державного управління, проф. (Україна, Чернігів, НУЧП)

Розумовські зустрічі: збірник наукових праць / Сіверський центр післядипломної освіти; Сіверський інститут регіональних досліджень. – Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2023. Вип. 10. 200 с.

У збірнику вміщено матеріали теоретичного та прикладного характеру, що висвітлюють низку питань з історії, сучасного розвитку адміністративно-територіального устрою, системи органів державного управління та місцевого самоврядування.

Видання призначене для державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад, політологів, істориків, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться питаннями реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, українським та світовим досвідом функціонування державної служби, органів місцевого самоврядування та перспективами розвитку територіальних громад, населених пунктів, регіонів.

Публікуються (після внутрішнього та зовнішнього рецензування) статті, що містять нові теоретичні та практичні здобутки у галузі історії, права та державного управління.

© Сіверський інститут регіональних досліджень, 2023

© Сіверський центр післядипломної освіти, 2023

ЗМІСТ

Стор.

Розділ І. ПРОБЛЕМИ ЕВОЛЮЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВИКЛИКІ СЬОГОДЕННЯ.....	6
Акімов М.О. Протистояння державі-агресорові у міжнародних організаціях як складова правовійни (на прикладі Інтерполу).....	6
Білорусов С.Г. Державні та регіональні пріоритети соціально-економічного відновлення територій Херсонської області.....	15
Врублевський О.С. Прийняття головою громади одноосібних рішень в умовах воєнного стану: нормативний та практичний зміст.....	23
Дяченко В.С., Дяченко Н.П., Кочегаров В.С., Безверхий В.А. Державна політика у сфері інформаційної безпеки.....	31
Зелінський С.Е. Водна безпека регіонів України і територіальних громад в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.....	41
Куян І.А., Какаулїна Л.М., Нецька Л.С. Проблеми законодавчого забезпечення реформи місцевого самоврядування в Україні.....	53
Пилинський Я. Сім'я, школа, віра і згуртовані місцеві громади – чинники стійкості українського суспільства.....	67
Похиленко І.С., Тенденції актуалізації історичної пам'яті в контексті сучасної російсько-української війни.....	77
Тодоров І.Я. Російська агресія і перспективи членства України в НАТО.....	86
Чабак Л.А., Кіреєва О.Б., Поліщук Ю.В., Татарчук Т.М. Міжнародне партнерство громад.....	95
Розділ ІІ. ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД (СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ) ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	105
Бойко В.М. Владні інституції Чернігово-Сіверщини та адміністративно-територіальний устрій в 1917– на початку 1919 року.....	105
Грабовець А.І. Заповіт Гетьмана.....	121
Дробязко Н.В. На пошанування гетьмана Пилипа Орлика, до 350-ї річниці від дня народження.....	126
Зубко О.Є. Кривавий ремейк Революції Гідності – складова російсько-української війни 2022 року.....	132
Іваницька С.Г. «Ілюзії і правда»: Сергій Єфремов про проблеми державного будівництва і міжнародні справи за доби гетьманату.....	138
Котельницький Н.А. Земська ліберальна партія Північного Лівобережжя та проблема взаємин між міським та земським самоврядуванням (80-ті рр. ХІХ ст.)....	147
Мєлекєсцев К.І. Історичні образи в контексті московського вторгнення у 2022 році.....	152
Нікітіна А.В. Провідні приватні бібліотеки ХVІІІ ст. на прикладі книгозбірень Кирила Розумовського, Станіслава Понятовського та Фрїдрїха ІІ Великого.....	163

Пилипенко О. Є. Діяльність народного міністерства освіти Української Народної республіки у 1917–1921 роках.....	166
Рева Л.Г. Україна – не Росія: одвічна парадигма дискурсу, міркування над еволюційними процесами розвитку суспільства.....	179
Тарасенко О.Ф. Духовенство Чернігівської єпархії в суспільному та громадському житті (XIX – початок XX ст.).....	184

CONTENT

PART 1. PROBLEMS OF EVOLUTION OF CIVIL SERVICE AND DECENTRALIZATION OF POWER OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS PRESENT CHALLENGES 6

Akimov M.O. Opposition to an aggressor state in international organizations as an element of the lawfare (on the example of the Interpol).....	.6
Bilorusov S.G. State and Regional Priorities of Socio-Economic Recovery for the Territories of Kherson Region.....	15
Vrublevsky O.S. Head of community`s individual decision-making under martial law: normative and practical aspects.....	23
Diachenko V.S., Diachenko N.P., Kochegarov V.S., Bezverkhy V.A. State policy in the sphere of information security.....	31
Zelinskyi S.E. Water security of the regions of ukraine and territorial communities under the conditions of marital state and post-war reconstruction.....	41
Kuyan I.A. Kakaulina L.M., Netska L.S. Problems of legislative support for local self-governance reform in Ukraine.....	53
Pylynskyi Y.M. Family, school, faith and united local communities as factors of endurance of Ukrainian society.....	67
Pokhylenko I. S. Actualization trends of historical memory in the context of current Russian-Ukrainian war.....	77
Todorov I.Ya. Russian aggression and prospects of Ukraine`s membership in NATO.....	86
Chabak LA., Kirieieva O.B., Polischuk Y.V., Tatarchuk T.M. International partnership of hromadies.....	95

PART 2. HISTORICAL AND CULTURAL ASPECTS OF GOVERNMENT..... 105

Boyko V.M. Governmental power institutions of Chernihovo-Siverschyna and the administrative-territorial system in 1917 – early 1919 year.....	121
Hrabovets A.I. Hetman's testament.....	123
Drobyazko N.V. In honor of Hetman Pylyp Orlyk, on the 350th anniversary of his birth.....	126

Zubko O. E. A bloody remake of the revolution of dignity – component Russian-Ukrainian war 2022.....	132
Ivanytska S. G. “Illusions and truth”: Serhiy Yefremov on state-building problems and international affairs during the days of the Hetmanate.....	138
Kotelnytskyi N. A. Zemstvo liberal party of the Northern Left Bank and the problem of relations between city and zemstvo self-government (80s of the XIX century).....	147
Mieliekiestsev K.I. The images of history in the context of the 2022 Muscovite invasion.....	152
Nikitina A.V. Leading private libraries of the 18th century exemplified by the book collections of Kyrylo Rozumovsky, Stanisław Poniąkowski, and Frederick the Great.....	163
Pylypenko O.E. Activity of the people ministry of education ukrainian people's republic in 1917–1921.....	166
Reva L.G. Ukraine – not Russia. an eternal discourse paradigm. reflections on the evolutionary processes of societal development.....	179
Tarasenko O.F. The clergy of Chernihiv eparchy in social and civic life (XIXth – early XXth century).....	184

- Crimea). URL: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1129&page=1&fbclid=IwAR2iAmabKI1FURfHGltGJxYw2rNixq2HrLg-KEV_XleOCQ0tbOogIYit13Q [in Ukrainian]
7. Communists and morality: how the "Moral Code of the Builder of Communism" emerged and disappeared. URL: <https://argumentua.com/stati/kommunisty-i-moral-yak-voznik-i-kuda-delsya-moralnyi-kodeks-stroitelya-kommunizma> [in Russian]
8. Moral Code of the Builder of Communism. URL: http://www.ni.biz.ua/11/11_19/11_1969_tekst-moralnogo-kodeksa-stroitelya-kommunizma.html [in Ukrainian]
9. Results of the sociological survey "Ukrainian Generation Z: Values and Orientations", conducted by the Center "Nova Evropa" and the Friedrich Ebert Foundation in collaboration with the sociological company GfK Ukraine. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13874.pdf> [in Ukrainian]
10. Family is the only institution trusted by 90% of Ukrainians – Holovakha. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28846972.html> [in Ukrainian]
11. Family and family relations in Ukraine: current state and development trends – Kyiv, 2009. – P. 10. URL: http://www.unfpa.org.ua/files/articles/1/75/Family-ukr-WEB_copy.pdf [in Ukrainian]
12. Slyusar L., Marriage in Ukraine in a demographic dimension: history and modernity / National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Demography and Social Studies named after M.V. Ptukha. – Kyiv, 2021. – 180 p. [in Ukrainian]
13. Here and further, in our reflections, we rely on the conclusions of the report "Value orientations of contemporary Ukrainian youth" Annual Report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine on the state of youth in Ukraine (2015). URL: https://dodmc.dn.ua/images/stories/Biblioteka/cinnicni_orient_sych_ykr_molodi.pdf [in Ukrainian]
14. Ukrainian Generation Z: Values and Orientations, conducted by the Center "Nova Evropa" and the Friedrich Ebert Foundation in collaboration with the sociological company GfK Ukraine. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13874.pdf> [in Ukrainian]
15. Successful recovery of Ukraine should involve cooperation with local self-government - G7 ambassadors. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/uspishne-vidnovlennja-ukrajini-maje-peredbachati-spivpratsju-z-mistsevimi-samovrjaduvannjam-posli-g7/> [in Ukrainian]

УДК 316.653:94

Похиленко І.С.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури
(Україна, Київ), pokhilenko_i@ukr.net*

ТЕНДЕНЦІЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

DOI: 10.5281/zenodo.8282974

Стаття присвячена тенденціям актуалізації історичної пам'яті в контексті сучасної російсько-української війни.

Мета дослідження – проаналізувати концепт «історичної пам'яті» в умовах сучасної російсько-української війни у взаємозв'язку із проблемами формування національної ідентичності.

Методи дослідження. Було застосовано такі методи: формально-логічний – для утворення нових понять, їх класифікації, усунення неточностей і протиріч тощо; на всіх

етапах дослідження використовується діалектичний метод, що допомагає досліджувати всі явища у взаємозв'язку та взаємозалежності; порівняльний метод передбачає зіставлення однопорядкових понять, явищ і процесів для встановлення подібності та врахування відмінностей між ними.

Основні одержані висновки. У контексті сучасної російсько-української війни можна виділити кілька тенденцій актуалізації історичної пам'яті:

- політизація історичної пам'яті: у зв'язку з конфліктом та пропагандою, історична пам'ять стала не просто національною традицією, а політичним інструментом;

- розширення кола героїв: завдяки війні змінився погляд на тих, хто вважався героями, а також з'явилися нові герої, які борються за свою країну;

- зміна підходу до розуміння історичних подій (зокрема, змінилось ставлення до подій Другої світової війни та ролі Радянського Союзу в ній);

- розкол історичної пам'яті на російський та український контексти (з різними інтерпретаціями історичних подій);

- розширення кількості меморіальних об'єктів та пам'ятних знаків (у зв'язку зі зростанням кількості жертв війни з'являється потреба встановлення нових пам'ятних знаків та меморіальних об'єктів; на території України встановлюють пам'ятники загиблим воїнам та цивільним жертвам конфлікту, а також інші об'єкти пам'яті, наприклад, виставки знищеної воєнної техніки РФ тощо);

- використання інтернет-технологій для збереження та поширення історичної пам'яті.

Ключові слова: історична пам'ять, політика пам'яті, російсько-українська війна.

Pokhilenko I. S.,

Candidate of Legal Sciences,

Associate Professor of the Department of Political Science and Law
of Kyiv National University of Construction and Architecture

(Ukraine, Kyiv), pokhilenko_i@ukr.net

ACTUALIZATION TRENDS OF HISTORICAL MEMORY IN THE CONTEXT OF CURRENT RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The article is dedicated to the actualization trends of historical memory in the context of modern Russian-Ukrainian War. The objective of the study is to analyze the concept of "historical memory" in the conditions of current Russian-Ukrainian War in correlation with the issues of national identity formation.

Research methods. The following methods have been applied: formal-logical – for the formation of new concepts, their classification, elimination of inaccuracies and contradictions, etc.; the dialectical method has been used at all stages of scientific research for the exploration of all phenomena in their interconnection and interdependence; comparative method involves comparing single-order concepts, phenomena and processes to establish similarities and account for differences between them.

Results. In the context of the modern Russian-Ukrainian War, several trends of actualizing historical memory can be identified:

- *politicization of historical memory (due to the conflict and propaganda, historical memory has become not just a national tradition but also a political tool);*

- *expansion of the circle of heroes (the war has changed the perception of those who were considered heroes and new heroes have emerged been fighting for their country);*

- *change of the approach to historical events understanding (in particular attitudes towards the interpretation of the events of World War II and the role of the Soviet Union in it have changed);*

- *split of historical memory (the war has caused a separation of historical memory into Russian and Ukrainian contexts with different interpretations of historical events);*

- increase of the number of memorial objects and monuments (due to the growing number of war casualties a need arose to establish new memorial objects and monuments. In Ukraine monuments are being erected to the fallen soldiers and civilian victims of the conflict, as well as other memory objects, e.g. exhibitions of destroyed Russian military equipment etc.);

- use of Internet technologies for preservation and dissemination of historical memory.

Keywords: historical memory, politics of memory, Russian-Ukrainian War.

Постановка проблеми. Війна Росії проти України істотно вплинула на свідомість українців. Вона трансформувала систему цінностей, змінивши оцінки минулого, ставлення до деяких знакових історичних особистостей, а також до впливових інституцій, які ще недавно мали велику довіру й авторитет. Зміни суспільної свідомості можна побачити в контенті засобів масової інформації і соціальних мереж, зрештою – у повсякденному спілкуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням історичної пам'яті, займались В. Бойко, Я. Грицак, О. Забужко, Л. Залізник, Л. Зашкільняк, А. Колодій, М. Рябчик, А. Портнова, О. Проценко, Н. Яковенко та інші, проте в контексті збройної агресії РФ цей феномен потребує нового осмислення.

Виділення не вирішених частин загальної проблеми. Одним із не вирішених аспектів є вплив сучасної російсько-української війни на інструменталізацію історичної пам'яті. Як використовуються історичні події та образи в пропаганді та політичних цілях, як це впливає на усвідомлення минулого і сприйняття сучасності? Невирішеним залишається вивчення динаміки громадської думки в умовах сучасної війни. Як змінюються погляди на історичні події серед різних верств суспільства, як впливають внутрішні і зовнішні фактори на процеси формування суспільної свідомості? Однією з не вирішених частин загальної проблеми є вивчення інтернаціональних аспектів історичної пам'яті в контексті сучасної російсько-української війни. Як впливає інтерпретація історії на відносини між державами та національними громадами, які були задіяні в конфлікті?

Мета статті – проаналізувати концепт «історичної пам'яті» в умовах сучасної російсько-української війни у взаємозв'язку із проблемами формування національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі існують різні підходи, щодо розуміння поняття «історичної пам'яті». Зокрема, В. Бабка [1, С.178] розглядає це як сукупність процесів і результатів запам'ятовування, збереження, відтворення та забування соціокультурними групами спільного культурно історичного досвіду. Зміст історичної пам'яті зберігається та виражається в наративній (історичні міфи, символи та архетипи, суспільні цінності та стереотипні оцінки), а ретранслюється в перформативній (комеморативні церемонії, місця пам'яті, традиції та звички, стереотипи поведінки) формі.

На думку Е. Позднякової-Кирбят'євої [2, С.17], під історичною пам'яттю у широкому значенні розуміють сукупність уявлень етнічної чи національної спільноти про своє минуле у формі знань, вірувань, переконань, культурних стереотипів, цінностей, норм, символів та міфів. Слід розрізняти історичну пам'ять, яка є пам'яттю про конкретні історичні події, і соціальну пам'ять, яка включає значно ширше коло явищ соціального характеру, серед яких можемо виокремити: особливості повсякденного життя і свят, стиль та якість життя, настроїв і психічний стан людей, образ міст і інших локусів перебування, стан соціальних інститутів, вдачі людей і таке інше.

Для кращого розуміння поняття «історична пам'ять» проаналізуємо її складові та простежимо їх трансформацію в контексті російсько-української війни.

Однією з найважливіших рис історичної пам'яті є її соціальний характер. Адже, колективна пам'ять є складною мережею суспільних звичаїв, цінностей та ідеалів, що визначає кордони нашої уяви у відповідності до позицій тих соціальних груп, до яких ми належимо. Тому лише у соціальному контексті створюються та продукуються уявлення та знання про історичне минуле, надається їм оціночна характеристика, конструюється смислове та ціннісне забарвлення певних подій та їх наслідків.

В цьому контексті слід навести як приклад виставку Національного музею історії України «Народжена волею, стверджувана зброєю!» Цей проєкт присвячений завершенню урочистостей із нагоди 100-річчя Української революції 1917–1921 років, 30-й річниці створення Збройних Сил України та вшануванню учасників Другого зимового походу Армії УНР [3]. Проєкт демонструє, що одним із вирішальних чинників утвердження української державності сторіччя тому були національні збройні сили. Виставка розповідає про формування національної державності 1917–1921 років та роль у цьому процесі українських військових формацій. На виставці представлені унікальні пам'ятки: знамено Українського Запорозького полку та альбом із автографами членів Всеукраїнської Ради військових депутатів (датовані 1917 роком), прижиттєві світлини командувача Бессарабської повстанської групи Армії УНР Андрія Гулого-Гуленка і сотника 6-ої стрілецької дивізії Армії УНР Василя Соломонівського, орден Святого Архангела Михаїла («Орден Базар»). Також серед експонатів – церемоніальний прапор 72-ої окремої механізованої бригади імені Чорних Запорожців, бійці якої нині захищають Україну від російської агресії.

Завдяки цим експонатам продукується уявлення та знання про історичне минуле Збройних Сил України, надається позитивна характеристика, конструюється смислове та ціннісне забарвлення певних подій та їх наслідків в людській свідомості.

Окремими рисами історичної пам'яті є її зв'язок з простором і часом, з символікою нації, традиціями, обрядами, ритуалами, наділення історичної пам'яті сакральним змістом та ін. [4]. Вищезазначені властивості історичної пам'яті вказують на те, що вона є етнокультурним явищем, може конструюватися в текстах (літописах, книгах, міфах і т.п.), у візуальних образах і смислах (мистецтво, культура), у слухових (музика), у тілесних практиках («звички тіла» за П. Коннертоном) [5] та ін. Отже, поговоримо про символи російсько-української війни.

«Скажи паляниця!» Паляниця – це великий круглий пшеничний хліб випечений у печі. Після початку війни, слово паляниця стало символом, оскільки російські окупанти не могли вимовити його правильно. Це слово стало шиболетом, за яким можна відрізнити друга від ворога! В якості прикладу відображення цього символу у мистецтві слід навести виставку у Мистецькому Арсеналі «Серце землі»: складовою експозиції є твір Жанни Кадирової «Паляниця», виконаний з каміння.

«Привид Києва» – відважний льотчик, легенди про якого склали з перших днів повномасштабної війни. Він захищав українське небо та мав у своєму активі десятки збитих ворожих літаків. Історії про українського героя допомагали триматися українцям, надавали відчуття захисту в ті часи, коли нам всім треба було «закрити» українське небо. Насправді «Привид Києва» – збірний образ пілотів 40-ї бригади тактичної авіації Повітряних Сил України, які захищають небо столиці. Про «Привида Києва» склали пісню, на його честь у Києві встановили мініскульптуру та створили мураля.

«Міць. Українська кам'яна». Через російські обстріли в шахтах Соледача перестали видобувати сіль у квітні 2022 року. Це сталося вперше з часів Другої світової війни. Цехи «АРТЕМСОЛІ» згоріли, обладнання було знищене, будівлі зруйновані, а понад 2500 людей, чие життя було нерозривно пов'язане з містом на Донеччині, залишили свої домівки. Частину запасів солі вдалось вивезти, але влітку 2022 року «АРТЕМСІЛЬ», яку знають та люблять мільйони українців, остаточно зникла з полиць великих продуктових мереж. Тому до річниці повномасштабного вторгнення було презентовано спеціальну партію солі «Міць. Українська кам'яна», розфасовану в упаковки по 200 г (партія складається зі 100 000 упаковок, адже вдалося знайти 20 тонн солі, видобутої в шахтах Соледача). Увесь прибуток обіцяють направити на формування флотилії дронів-камікадзе для Збройних Сил України.

«Z» (Звастика) — рашистський символ російського вторгнення в Україну. Знадобилося менше двох тижнів, щоб символ «Z» поширився серед тих, хто підтримує війну Путіна в Україні. У російському місті Казань близько 60 дітей та співробітників хоспісу навіть сфотографувалися у формі гігантської літери «Z» на вулиці перед своєю будівлею.

Існує кілька теорій щодо розуміння символу «Z». Вперше він привернув увагу в соцмережах після того, як на шляху до України помітили російські танки з таким символом.

Спочатку вважали, що «Z» – це насправді цифра «2» – 22 лютого (22.02.2022). Саме в цей день Росія ратифікувала угоду про «дружбу, співпрацю та взаємодопомогу» з самопроголошеними «ДНР» та «ЛНР». Проте згодом стало зрозуміло, що цей символ – позначка швидкої ідентифікації власної бойової техніки.

Слід зазначити, що 22 травня 2022 року було прийнято Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну». Відповідно до статті 2 цього Закону пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України забороняється. Використання символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну відповідно до умов, визначених цією статтею, є окремим видом пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України. Використанням символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну, зокрема, є використання латинських літер «Z», «V» окремо (без правомірного контексту або в контексті виправдання збройної агресії проти України чи інших воєнних дій) або шляхом заміни цими літерами кирилических літер «З», «С», «В», «Ф» чи інших літер в окремих словах з візуальним акцентом на цих літерах. У пояснювальній записці до законопроекту вказувалось, що первісно літери «Z» та «V» використовувались як тактичне маркування військової техніки з різних військових округів Росії, частини (з'єднання) яких беруть участь в агресії проти України. Але пізніше – з метою демонстрації особисто керівництву Росії начебто палкої підтримки війни з боку народних мас – ці літери стали використовуватись як символи схвалення війни проти України та вбивства мирних людей. В іноземних ЗМІ ці символи навіть отримали назву «zwastika», що красномовно свідчить про розуміння всім світом і природи організованої Росією терористичної «спеціальної військової операції», і її явного неонацистського характеру. Визнавши останній на законодавчому рівні, Україна тим самим демонструє приклад для інших держав, закликає їх визнати путінську Росію неонацистським режимом, що майже нічим не відрізняється від нацистських і фашистських режимів 20-х – 40-х років ХХ сторіччя. Відтепер винні у порушенні вимог цього Закону фізичні та (або) юридичні особи, посадові особи юридичних осіб, посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування будуть нести кримінальну відповідальність.

Отже, можна зробити таке узагальнення щодо символів російсько-української війни:

1. Символи війни можуть бути пов'язані з побутовими предметами (як у випадку з паляницею, яка стала символом національної свідомості і традицій українців, проте відображає не тільки культурну спадщину України, але і є дієвим способом відрізнити ворога від друга. Експозиція «Паляниця» у Мистецькому Арсеналі демонструє, як символ може бути втілений у мистецтві та стати частиною культурної спадщини);
2. Символи можуть бути пов'язані з героями («Привид Києва», який став синонімом героїзму та звитяги українських льотчиків);
3. Символи можуть бути пов'язані з виробами промисловості («Міць. Українська кам'яна» – символ національної єдності, мужності та відваги);
4. Пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України заборонена, а використання символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну визнано окремим видом пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України).

На підставі викладеного можна визначити символи українсько-російської війни як окрему рису історичної пам'яті, що включає в себе різноманітні знаки, емблеми, прапори, плакати, гасла та інші зображення, що стали визначальними для цього збройного конфлікту. Ці символи мають різну інтерпретацію та емоційне забарвлення залежно від того, з якого боку

конфлікту перебувають їх користувачі. Вони можуть бути використані як знак підтримки, символ протесту, пам'ять про загиблих, а також як інструмент пропаганди та маніпуляції масовою свідомістю.

Згадувані символи можуть мати глибокі історичні корені та бути пов'язані з національною ідентичністю та культурними традиціями народів, які беруть участь у конфлікті. Водночас вони можуть бути сприйняті як провокаційний елемент та стимулювати ескалацію конфлікту.

Отже, символи російсько-української війни є складовою частиною історичної пам'яті та мають велике значення для розуміння та аналізу ситуації.

Ще однією властивістю історичної пам'яті є її міфологічність. Це означає, що історія і культура кожного суспільства переплітається з міфами, легендами, які розкривають його світогляд та ідентичність. Ці міфи можуть мати різні форми вираження – від усних народних оповідань до літературних творів і фільмів. Суспільства намагаються увіковічнити певні образи свого минулого у міфічних образах, героях чи антигероях. Зупинимось на деяких з них.

Одним з основних героїв українсько-російської війни є генерал Валерій Федорович Залужний – український воєначальник, Головнокомандувач Збройних Сил України, який 23 травня 2022 року увійшов до списку 100 найвпливовіших людей 2022 року за версією журналу «Time». Йому присвячують пісні, про нього ходять анекдоти. Наприклад, «Від Ірини з Києва поставте для Валерія Федоровича Залужного пісню: «Хто, як не ти, спалить мости!» чи: «В Україні підтримка Залужного – 102 %. Звідки взялися 2 %? Полонені росіяни».

Не обійшлося у українсько-російській війні і без антигероїв, головним з яких є Путін. Так, на думку М. Дубинського [6], Володимир Володимирович Путін – це російський чиновник дев'яностих, який починав із носіння валіз за пітерським мером і поступово зростав до прем'єр-міністра. І нарешті – біснுவатий фіюер ХХІ століття, що розв'язав найбільшу війну в Європі з 1945 року і загрожує всьому світу ядерним апокаліпсисом.

Бойові успіхи Збройних Сил України неабияк зіпсували путінський ювілей, не дозволивши літньому диктатору відчувати себе переможцем. Він не отримав у подарунок ні взяття Києва, ні виходу на адміністративні кордони Донбасу, ні навіть утримання раніше захоплених українських територій.

Щоправда, серед наших сучасників, які ганьблять Володимира Путіна, немає єдності. До осені 2022-го сформувалися два альтернативні погляди на одіозну кремлівську фігуру.

Згідно першого Путін – це геній зла, який перевернув хід світової історії. Подібно до легендарного гамельнського щуролова російський вождь захопив за собою величезну країну і перетворив її на оплот мракобісся, диктатури та воєнної агресії. З винятковою завзятістю та неперевершеною підступністю він руйнував звичний світопорядок, дійшовши до загрози ядерного Армагеддону. Спершу вся Росія, а потім і вся планета стали заручницями путінських ідей, путінських рішень та путінської манії величі.

А другий зводиться до того, що Путін був і залишився міллю – бляклою та безбарвною. Російський диктатор не має видатних здібностей і не наділений винятковою внутрішньою потужністю. Для історії він значимий настільки, наскільки став виразником масових російських настроїв – імперського ресентименту, войовничого реваншизму, культу сильної руки.

Отже, можна констатувати, що міфи можуть бути перевершені історичною правдою, і важливо розрізняти міфологічні образи від історичної реальності. У певних випадках міфи можуть бути навіть небезпечними, особливо коли вони використовуються для виправдання насильства, дискримінації або інших форм насильства.

Підбиваючи підсумки, можна зробити висновок, що міфологічність історичної пам'яті є складною та багатогранною властивістю, яка може суттєво вплинути на формування ідентичності суспільства, але потребує обережного та критичного підходу до інтерпретації міфологічних образів.

Крім того, слід зауважити і про політику пам'яті та її взаємозв'язок з історичною пам'яттю. Це взаємопов'язані поняття, адже політика пам'яті спрямована на формування та регулювання історичної пам'яті в суспільстві. Тому дуже важливо створити політику пам'яті на

державному рівні, яка базуватиметься на історичних фактах, подіях, персоналіях та символах, що мають значення для громадян України, незалежно від їхнього місця проживання та соціального статусу. Це дозволяє сформувати загальну модель історичної пам'яті, яка є важливою складовою процесу державотворення.

Нині в Україні політику пам'яті реалізує Український Інститут Національної Пам'яті, заснований 2014 року. Метою діяльності Інституту є популяризація історії України та подолання історичних міфів. Основні завдання викладені у Положенні про Український інститут національної пам'яті, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2014 року № 684 «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті»:

1) реалізація державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу, а саме:

організація всебічного вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності та поширення відповідної інформації в Україні та світі;

здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, Української революції 1917–1921 років, воєн, жертв Голодомору 1932–1933 років, масового голоду 1921–1923, 1946–1947 років та політичних репресій, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, а також в антитерористичних операціях;

організація дослідження історичної спадщини та сприяння інтеграції в українське суспільство національних меншин і корінних народів;

популяризація історії України, її видатних особистостей;

подолання історичних міфів;

2) подання Міністрові культури та інформаційної політики пропозицій щодо формування державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу та національної свідомості громадян з урахуванням багатонаціонального складу населення та регіональних відмінностей України, зокрема щодо:

популяризації в світі ролі Українського народу у боротьбі проти тоталітаризму, відстоюванні прав та свобод людини;

відновлення національної пам'яті Українського народу, недопущення використання символів тоталітарних режимів;

надання оцінки тоталітарним режимам ХХ століття в Україні, Голодомору 1932–1933 років, масовому голоду 1921–1923, 1946–1947 років, примусовим депортаціям, політичним репресіям, діям організаторів і виконавців таких злочинів, а також наслідкам їх дій для України та світу;

формування у громадян України патріотизму, національної свідомості, активної позиції.

Також на своєму YouTube-каналі Український Інститут Національної Пам'яті розміщує освітні ролики та лекції, а на Facebook-сторінці публікує дописи про видатних постатей та історичні події.

Проте кожен із нас може зробити свій внесок у популяризацію історії України, її видатних особистостей. У цьому аспекті хотілось би розповісти про експозицію «Повстанська криївка» музею історії міста-курорту Трускавця [7], де відтворено життя та побут повстанців в умовах глибокого підпілля, його поєднання з виконанням бойових завдань та посиленою пропагандистською роботою. У контексті російсько-української війни побачене в криївці набуває нового забарвлення. Також важливими є виставки знищеної російської військової техніки і озброєння. Недарма Кабінет Міністрів України затвердив своїм розпорядженням від 12 серпня 2022 року № 739-р План заходів з організації таких виставок. Авторка цієї статті мала нагоду відвідати деякі з них.

Виставка знищеної російської техніки біля Національного військово-історичного музею України [8]. Відео присвячене експозиції знищеної військової техніки РФ. Представлені хвіст літака Су-25СМ, реактивний снаряд від системи залпового вогню «Смерч», бойова машина десанту БМД-2, броньований автомобіль «Тигр-М», бронетранспортер БТР-82А.

Наступна виставка, про яку варто згадати, проводиться на Михайлівській площі [9, 10]. На ній можна побачити танк Т-72Б3, башту від бойової машини десанту БМД-4, бойову машину радіоелектронної боротьби СПР-2 «Ртуть-Б», фрагменти ракет. Були представлені також українські цивільні автомобілі, розстріляні російськими військами. Це додатково свідчить про небезпеку, що її становить російська агресія для мирного населення та стабільності в регіоні та світі.

Отже, політика пам'яті в контексті російсько-української війни має бути спрямована на збереження та вшанування пам'яті жертв війни, зокрема військових, цивільних осіб та поранених внаслідок конфлікту. Однак така політика не повинна зводитися лише до збереження пам'яті про минуле, а має бути спрямована на створення умов для подолання наслідків війни.

Основними складовими такої політики повинні бути:

1. Відкрите дослідження та розкриття історичної правди про війну. Важливо досліджувати історичний контекст та причини виникнення конфлікту, а також виявляти факти військових злочинів та порушення прав людини.
2. Забезпечення прав жертв конфлікту та їхньої реабілітації. Має бути створено механізми надання допомоги пораненим та іншим жертвам війни, а також їхньої соціальної та психологічної реабілітації.
3. Створення музейних та меморіальних комплексів для збереження пам'яті жертв війни.
4. Запобігання пропаганді війни та ксенофобії.
5. Збереження індивідуального досвіду кожної людини, яка пережила війну. Не можна зводити жертви війни до абстрактних чисел та статистики; важливо пам'ятати, що кожна людина має своє ім'я, родину, друзів та близьких.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що політика пам'яті в контексті російсько-української війни повинна бути спрямована на збереження пам'яті про жертви та події війни, а також на підтримку тих, хто пережив ці події. Вона повинна бути побудована на принципах об'єктивності, розуміння різних історичних перспектив та індивідуального досвіду кожної людини.

Висновки. У контексті сучасної російсько-української війни можна виділити кілька тенденцій актуалізації історичної пам'яті:

Політизація історичної пам'яті: у зв'язку з конфліктом та пропагандою, історична пам'ять стала не просто національною традицією, а політичним інструментом.

Розширення кола героїв: завдяки війні змінився погляд на тих, хто вважався героями, а також з'явилися нові герої, які борються за свою країну.

Зміна підходу до розуміння історичних подій: зокрема, змінилось ставлення щодо інтерпретації подій Другої світової війни та ролі Радянського Союзу в її перемозі.

Розкол історичної пам'яті: війна спричинила розкол історичної пам'яті на російський та український контексти, з різними інтерпретаціями історичних подій.

Розширення кількості меморіальних об'єктів та пам'ятних знаків. У зв'язку зі зростанням числа жертв війни, з'являється потреба встановлення нових пам'ятних знаків та меморіальних об'єктів. На території України встановлюють пам'ятники загиблим воїнам та цивільним жертвам конфлікту, а також інші об'єкти пам'яті, наприклад, виставки знищеної військової техніки РФ тощо.

Використання інтернет-технологій для збереження та поширення історичної пам'яті. У сучасному світі Інтернет відіграє важливу роль у збереженні та поширенні інформації. Віртуальні музеї, архіви, електронні виставки та інші онлайн-ресурси допомагають зберегти інформацію та надати до неї доступ у будь-який час та з будь-якого місця.

Необхідним є подальше вивчення особливостей історичної пам'яті в умовах російсько-української війни з метою пошуку шляхів усунення проблем, які перешкоджають консолідації українського суспільства на базі цілісної національної ідентичності, оскільки саме історична пам'ять є одним із основних її елементів та чинників формування.

Список використаних джерел

1. Бабка В.Л. Історична пам'ять як фактор політичного впливу в незалежній Україні. Дисертація на здоб. наук. ступ. канд. політ, наук, за спец. 23.00.03 політична культура та ідеологія. Ніжин, 2016. 249с.
2. Позднякова-Кирбят'єва Е. Г. Концептуалізація поняття і явища соціальної пам'яті // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія: Соціологічні науки. 2012. Т. 15. № 1-2. С. 15-20
3. Виставка Національного музею історії України "Народжена волею, стверджувана зброєю!" URL: <https://youtu.be/vgAZG1O40V4>
4. Зерній Ю. О. Як суспільства пам'ятають: властивості та механізми функціонування історичної пам'яті // Стратегічні пріоритети. № 4(9). 2008. С. 35-43.
5. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають. – Київ: Ніка-Центр, 2004. – 184 с
6. Дубинський М. Роль молі в історії URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/10/8/7370855/>
7. Експозиція «Повстанська криївка» музею історії міста-курорту Трускавця URL: <https://youtu.be/qGARiLG7Mf0>
8. Виставка знищеної російської техніки Національного військово-історичного музею України. URL: <https://youtu.be/3zfn0UiDsVo> .
9. Виставка знищеної російської техніки на Михайлівській площі. URL: <https://youtu.be/ONUjE7NgMII> .
10. Оновлена виставка знищеної російської техніки на Михайлівській площі URL: <https://youtu.be/4fkZ-dkPcA> .

References

- 1 Babka V.L. Istorychna pamiat yak faktor politychnoho vplyvu v nezalezhnii Ukraini. Dysertatsiia na zdob. nauk. stup. kand. polit, nauk, za spets. 23.00.03 politychna kultura ta ideolohiia. Nizhyn, 2016. 249s. [Babka V.L. Historical memory as a factor of political influence in independent Ukraine. Dissertation for the degree of Candidate of Political Sciences, specialty 23.00.03 – political culture and ideology. Nizhyn, 2016. 249 pages.] [in Ukrainian]
2. Pozdnyakova-Kyrbat'yeva E. H. Kontseptualizatsiia poniattia i yavyshecha sotsialnoi pamiati // Visnyk Mizhnarodnoho slovianskoho universytetu. Serii: Sotsiolohichni nauky. 2012. T. 15. № 1–2. S. 15-20 [Pozdnyakova-Kyrbat'yeva E.G. Conceptualization of the notion and phenomenon of social memory. Visnyk Mizhnarodnoho slov'ians'koho universytetu. Series: Sociological Sciences. 2012. Vol. 15, No. 1-2. P. 15-20.] [in Ukrainian]
3. Vystavka Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy "Narodzheni voleiu, stverdzhuvana zbroieiu!" [Exhibition of the National Museum of the History of Ukraine "Born by Will, Strengthened by Arms!" URL: <https://youtu.be/vgAZG1O40V4>] [in Ukrainian]
4. Zernii Yu. O. Yak suspilstva pamiataiut: vlastyvosti ta mekhanizmy funktsionuvannia istorychnoi pam'iaty // Stratehichni priorytety. № 4(9). 2008. S. 35-43. [Zerniy Yu.O. How societies remember: properties and mechanisms of historical memory functioning. Stratehichni priorytety [Strategic Priorities]. No. 4(9). 2008. P. 35–43.] [in Ukrainian]
5. Konnernton P. Yak suspilstva pamiataiut. – Kyiv: Nika-Tsentr, 2004. – 184 s [Connerton P. How societies remember. Kyiv: Nika-Tsentr, 2004. 184 pages.] [in Ukrainian]
6. Dubynskiy M. Rol moli v istorii [Dubinsky M. The role of mola in history.] URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/10/8/7370855/> [in Ukrainian]
7. Ekspozytsiia «Povstanska kryivka» muzeiu istorii mista-kurortu Truskavtsia [Exhibition "Partisan Hideout" of the Museum of the History of the city-resort Truskavets.] URL: <https://youtu.be/qGARiLG7Mf0> [in Ukrainian]
8. Vystavka znyshchenoi rosiiskoi tekhniky Natsionalnoho viiskovo-istorychnoho muzeiu Ukrainy. [Exhibition of destroyed Russian equipment of the National Military-Historical Museum of Ukraine.] URL: <https://youtu.be/3zfn0UiDsVo> [in Ukrainian]
9. Vystavka znyshchenoi rosiiskoi tekhniky na Mykhailivskii ploskhi. [Exhibition of destroyed Russian equipment at Mikhailivska Square.] URL: <https://youtu.be/ONUjE7NgMII> [in Ukrainian]

10. Onovlena vystavka znyshchenoi rosiiskoi tekhniki na Mykhailivskii ploshchi [Updated exhibition of destroyed Russian equipment at Mikhailivska Square.] URL: https://youtu.be/4fkZ-_dkPcA [in Ukrainian]

УДК 327(477:061.1НАТО)

Тодоров І.Я.,
Директор Центру міжнародної безпеки
та євроатлантичної інтеграції
Ужгородського національного університету,
доктор історичних наук,
(Україна, Ужгород),
ihor.todorov@uzhnu.edu.ua

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В НАТО

DOI: 10.5281/zenodo.8282990

В статті зроблена спроба проаналізувати взаємини України з НАТО в умовах повномасштабного російського вторгнення. Ці відносини мають першочергове значення через те, що євроатлантична інтеграція конституційно закріплений зовнішньополітичний курс. Російська агресія в Україну не тільки суттєво вплинула на стан глобальної безпеки. Перед світом і зокрема перед Організацією Північноатлантичного договору постала проблема переосмислення сучасного міжнародного порядку. На порядок денний вийшла необхідність посилення північноатлантичної стратегічної солідарності задля миру. Розгляд взаємин України та Організації Північноатлантичного договору в умовах російської агресії в Україну включав дослідження ролі НАТО в протидії російській агресії з березня 2014, окреслення причини певних непорозумінь між Україною та НАТО на початку 2022 р.; визначення провідної ролі колективного Заходу, зокрема НАТО, для перемоги України; оцінювання перспективи приєднання України до Альянсу в осяжному майбутньому. Протягом останніх 30 років саме фактор Росії прямо або опосередковано займав провідне місце у євроатлантичній політиці України. Сучасна війна ставить крапку в цьому процесі. По її закінченні Україну варто запросити до Альянсу та надати членство у прискореному форматі. Таким чином реалізувати одну українських зовнішньополітичних конституційних настанов. Лише повноцінне участь в Організації Північноатлантичного договору гарантуватиме незалежність і позбавить Україну російських зазіхань. Нарешті країнам Альянсу треба припинити боятися Кремль. Україна тепер активно боронить спільні засадничі цінності Альянсу. Країни-союзники можуть ухвалити консенсусне рішення щодо України, бо запросивши її, вони посилять власну і відновлять світову безпеку та доведуть, що слова з Преамбули Північноатлантичного договору не лише слова. Масштабна агресія Росії проти України доводить, що підстав сумніватися в можливостях Альянсу як єдиної реальної безпекової організації у світі немає і Україна має стане членом НАТО.

Ключові слова: російська агресія, міжнародна безпека, НАТО, євроатлантична інтеграція України.

Todorov I.Ya.,
Director of the Center for International Security and Euro-Atlantic integration Uzhgorod
National University, doctor of historical sciences, (Ukraine,
Uzhhorod), ihor.todorov@uzhnu.edu.ua

Russian aggression and prospects of Ukraine`s membership in NATO